

СКРИНЬКА

Стародавня церква в Бург'юнні

Мружачись проти сонця, Роберт розглядав смолянисто-чорну дерев'яну церкву. Бург'юннська стародавня церква часів вікінгів, ставкірка, вражала своїми стрімкими дахами й кутами. Поверх за поверхом. Дашками й піддашками. Вежами й шпилями. Похмура, могутня, загадкова – вона височіла, осяяна променями сліпучого літнього сонця. Голови драконів шкірилися до неба грізним оскалом. Поруч – християнські хрести й праскандинавські фантастичні звірі. Мальовані й різьблені орнаменти. Зате жодних вікон, жодних вітражів. Лише ота похмурість, чорність і замкненість.

Літній день був теплий, наповнений дзукотінням комах і квітковим пилком. Припікало сонце. Піщані хмари з поля розкопок припудрили дерева й траву на луці. Ставкірка кидала загострену тінь на гурт археологів, які, колінкуючи, шукали в надрах землі минувшину.

Одним із них був Роберт. Цілком звичайний хлопець. Звичайного зросту. Звичайної зовнішності.

Кілька місяців тому йому виповнилося чотирнадцять років. У захваті від музики. Від пригодницьких фільмів. Комп'ютерних ігор. І від хом'ячка на ім'я Бюрре. Але нині він перебував тут, біля Бургюннської стародавньої церкви, разом зі своєю мамою. Вона археолог. Роберт щоліта, скільки себе пам'ятав, у час шкільних канікул їздив з нею на розкопки. Йому це дуже подобалося. Хлопчик любив археологію. Або ж полювання за скарбами, як він це називав. «Ми не скарби шукаємо», – завжди заперечувала мама. Та Роберт лише відмахувався. Для нього розкопки були пошуками скарбів.

Увесь той ранок він працював разом з мамою у розкопаному кургані – похованні вікінгів, яке налічувало понад тисячу літ. Міліметр за міліметром, сантиметр за сантиметром вони розкопували й відчищали пензликами стародавній світ – заглиблювалися у минуле.

– Ова! – раптом скрикнула Робертова мама.

Надто голосно. І пронизливо. Підвелася. Решта археологів бігцем кинулися до неї, оточили колом.

– Що там, мамо? – запитав Роберт.

Мама підняла щось догори.

Скринька.

Мідна скринька.

Скринька епохи вікінгів.

Археологи тісним гуртом подалися до польового намету. Там зберігалися знайдені досі брошки, гребені, гостряки стріл. Очолювали процесію Роберт і його мама.

Керівник археологічної експедиції, головний консерватор Фонду старожитностей Історичного музею

Осло Інгеборг Мюкле вийшла з намету на дерев'яний поміст, аби довідатися, з чим вони прийшли.

Робертовій мамі аж руки тремтіли від хвилювання, коли вона ставила мідну скриньку на робочий стіл у наметі.

На віку скриньки були видряпані три символи:

– Неймовірно! – перешіптувалися між собою археологи.

Дехто радісно усміхався. Хтось недовірливо хитав головою.

– Що – неймовірно? – допитувався Роберт.

– Перший символ – це *анкх*, – пояснила мама.

– Що-що?

– *Анкх* – стародавній єгипетський ієрогліф, знак вічного життя, відродження. Другий символ – давньо-скандинавська літера-руна *ту*, якою у вікінгів позначали бога війни – Тіра. Третій знак – християнський хрест, символ розп'яття Христа і його воскресіння.

– То й що? – здивувався Роберт.

– Три однаково стародавні й абсолютно різні символи не можуть поєднуватися.

– То й що? – далі не розумів Роберт.

– Усе, що не поєднується, цікаве для нас, археологів.

– А може, все ж найцікавіше те, що сховане в скриньці? – наполягав Роберт.

Мама погодилася з сином.

Дуже обережно й дуже повільно – немов цілу вічність – Робертова мама зчищала глину, а тоді сторожко підняла віко.

Дехто вражено охнув.

У скриньці лежали чотири римські монети. І рукописна карта Рима на матеріалі, схожому на телячу шкіру.

Та вражено охнути змусило археологів щось зовсім інше: прикраса. Неймовірно гарна прикраса. Осяйний трикутник:

Навіть пролежавши в касетці, у кургані вікінгів, тисячу років, прикраса виблискувала теплим полиском.

«Майже магичне сяйво», – подумав Роберт.

ФАКТИ ПРО ІЕРОГЛІФИ ТА РУНИ

Ієрогліфи – це «мальоване письмо», яким користувалися у Єгипті тисячі років тому. Абсолютно незбагненно! Для складання слів та речень у нашій мові ми використовуємо літери.

Ієрогліфи можуть означати безліч різних речей. «Око Гора», скажімо, було символом міцного здоров'я, королівської влади й захисту від богів. Деякі ієрогліфи могли зображати людей, тварин, птахів, риб, рослини чи знаряддя праці. Це письмо знаходили по всьому Єгипту: всередині пірамід, на фасадах палаців і на статуях. Але з часом єгиптяни забули стародавній шрифт. Ніхто в світі уявлення не мав, як читати єгипетські ієрогліфи, аж до 1822 року, коли їх зумів розшифрувати француз Жан-Франсуа Шампольйон. Дослідник порівняв тексти, вирізьблені дві тисячі років тому на Розетському камені. Один і той же текст був написаний на ньому давньогрецькою та двома древніми єгипетськими мовами.

Якщо ієрогліфи – символічне мальоване письмо, то руни – літери, якими пи-

сали (чи, радше, карбували) у Північній Європі незадовго після Різдва Христового. Відомо, що рунічним письмом володіли насамперед вікінги. Але не тільки вони, інші народи теж знали руни. Рунічна абетка називалася футарк за першими літерами: F-U-R-A-R-K. Існує два футарки: старший і молодший. Старший складався з 24 рун. Приблизно до IX століття його замінив молодший футарк – спрощена версія абетки лише з 16 рунами. У Норвегії руни вийшли з ужитку в XIV–XV століттях.

КАТАКОМБИ

Рим, кілька місяців опісля

I

Бібікання автомобільних клаксонів. Сирени. Вискальм. Коли Роберт із мамою прибули на таксі до місця розкопок, вечірній транспортний час пік у Римі перебував у своїй найжахливішій фазі. Вони приїхали з помешкання, яке винаймали в центрі міста, навіть не розпакувавши речі після перельоту.

Біля входу на обгороджену територію прибулих вже чекав керівник експедиції. Він аж засяяв на обличчі, коли їх побачив, помахав рукою і відрекомендувався як Умберто.

«Неймовірно, – подумав Роберт. – Умберто перший археолог, який не пахне землею та потом, а смердить лосьйоном після гоління».

Умберто поцілував Робертовій мамі руку, вигукнувши при цьому співочою італійською *bella donna*. Прекрасна жінка. А тоді поважно поручкався з Робертом.

ФАКТИ ПРО КАТАКОМБИ

Катакомби – це підземний лабіринт, призначений для поховань. Традиція ховати померлих у печерах сягає коренями в прадавні часи, але в Римі вона прижилася приблизно 1900 років тому. Християни та іудеї отримали дозвіл від римської влади облаштовувати підземні усипальні. Більшість римських катакомб були побудовані християнами. Римляни зазвичай піддавали покійників кремації, тобто спалюванню. Однак християнам сама думка про спалювання тіл видавалася осоружною. Вони вірили у воскресіння з мертвих після другого пришествя Христа. Тому традиція поховань у катакомбах швидко прижилася у християнському середовищі Рима. Багатії могли дозволити собі класти померлих у саркофаги (камінні труни). Решта людей вкладали тіла просто у видовбані у стінах ніші. Були серед них мученики – християни, убиті за віру, але здебільшого в катакомбах ховали померлих природною смертю римлян. 380 року християнство утвердилося у Римі як державна релігія. Тоді покійників почали ховати на цвинтарях. Нині катакомби стали популярною туристичною атракцією.

– Молодий чоловіче, – звернувся Умберто англійською. – Знайомство з катакомбами запам'ятеється тобі на все життя.

Роберт побував уже в багатьох археологічних експедиціях. Жодна з них не вразила його якось особливому. Та цього разу все було інакше. Карта в скриньці, яку мама знайшла в Бургюнні, привела, як виявилось, до невідомих досі римських катакомб. А в Римі невідомі катакомби – справжня сенсація.

Завдяки знайденій карті Робертовій мамі виявили велику честь – їй дозволили взяти участь у розкопках. І Робертові – теж. Мама пообіцяла, що так буде. О, як

він зрадів! Роберт марив наяву, як знайде якийсь надзвичайний артефакт і приголомшить своєю знахідкою усіх археологів.

Умовою звільнення від шкільних занять мало стати написання твору за однією із заданих тем. Про Рим. Катакомби. Раннє християнство. Про все, чого він навчився. Укладання маленького словничка термінів. *Факти, зібрані Робертом. Факти про ієрогліфи та руни. Факти про катакомби. Факти про все, що треба знати, щоб стати найкращим у світі археологом.*

ФАКТИ ПРО РИМ

Рим – столиця Італії. Його ще називають вічним містом. Як на мене, має воно не надто вічний вигляд. Усе старе. Стародавнє. А ще тут неймовірно спекотно! Руїни. Водограї. Сходи. Катакомби. Шалений рух на вулицях. Ресторани. Крамниці. У прадавні часи Рим був осередком влади Римської імперії. Нинішній Рим – популярне туристичне місто, насамперед завдяки Колізею, на арені якого відбувалися гладіаторські бої; руїнам Римського Форуму; Капітолійському пагорбу, де відбувалися засідання сенату Римської республіки; розкішним Іспанським сходам та водограєві Треві. І катакомбам, звісно. Ватикан – штаб-квартира католицької церкви – розташований у самому центрі Рима. Ватикан – найменша в світі держава.

«Катакомби, – написав Роберт перед від'їздом, – це підземний лабіринт, призначений для поховань».

Щоправда, Робертові видавалося дивним, як щось таке старе й чудне, як *двотисячолітнє масове поховання*, може стати сенсаційною темою в усіх газетах та теленовинах земної кулі. Людей неймовірно заворожували катакомби. І ось Роберт став членом команди, яка їх досліджуватиме. Разом з мамою та найвідомішими археологами світу він відкриватиме таємниці стародавньої усипальні.

Роберт вже не міг дочекатися тієї миті.

II

Умберто спорядив Роберта і його маму шоломами та жовтими світловідбивальними жилетами з написом *ARCHEOLOGO. Археолог*. Від гордості Роберт саяв усмішкою від вуха до вуха.

– Готові? – запитав Умберто.

Мама й Роберт енергійно закивали головами.

Умберто повів їх під накриття над входом. Стрімкі, змайстровані зі свіжих дощок сходи вели вглиб, під землю.

– Катакомби є по всьому світу, – розповідав Умберто, спускаючись донизу. – Але найвідоміші з них – римські.

«Та я це знаю», – подумав Роберт. Але з увічливості зацікавлено прислухався і кивав.

Нижня сходинка була трохи високою. Роберт зістрибнув на земляну долівку. І роззирнувся на всі боки.

Йому перехопило подих.

Роберт мимоволі затулив рота долонею. Глянув праворуч. Тоді – ліворуч. Темні коридори й сире, сперте повітря змусили його здригнутися. Він ніби впізнавав... Ніби... так, ніби він вже бував тут раніше. У підземеллі. Але ж це не так. Він уперше опинився у Римі.

На щастя, ні Умберто, ні мама не помітили його реакції.

– Більшість із сорока катакомб Рима відчинені для відвідувачів, – розповідав Умберто. – Один лабиринт тягнеться аж на п'ятнадцять кілометрів. В іншому знайдено понад тисячу скелетів. Деякі мають тричотири поверхи й сягають двадцяти метрів у глибину.

Роберт не знав, що й казати. Він почувався... дивно.

– Щось не так? – стурбувалася мама.

Хлопець заперечно похитав головою.

– Направду?

– Направду!

Коли вони увійшли в тунель, у ніс їм вдарив особливий запах. Темні коридори освітлювали лампи, які звисали зі стелі й чіплялися до стін. Деякі стояли на штативах. Жарівки дзижчали й гуділи.

Повсюди лежали скелети. Кістки. Черепи. Деякі – прикриті зітлілим шматтям.

Сміючись і бурхливо жестикулюючи, Умберто повів їх на екскурсію численними ходами та підземними кімнатами. Пояснив, як археологи планують організувати розкопки і що саме шукатимуть, що сподіваються знайти. Роберт трохи відстав. Дивне відчуття почало помалу відпускати. Він ішов сам по собі,

розглядаючись навколо. Голос Умберто гудів десь наче здалеку.

В одній стінній ніші Роберт розгледів висічений у камінній стіні символ, частково схований за глиняним горщиком. Ціле щастя, що він взагалі помітив той знак.

Робертові мов морозом сипонуло поза шкіру. Символ видався дуже знайомим! Хлопець спробував згадати, де він вже міг таке бачити. Ось тільки роздивитися його на стіні було важко. Заважав горщик. Чи можна його відсунути? Ні, нічого не можна переставляти. Роберт знав правила археології. Рухати предмети на розкопках – це те ж саме, що торкатися речей на місці злочину, скажімо, убивства.

Тієї миті Роберта гукнула мама. Вони з Умберто саме звернули за вигин коридору.

– Мамо, ходи сюди! Поглянь! – гукнув Роберт.

– Не зараз!

– Але ж, мамо...

– Не відставай!

– Але...

– Роберте! Кому я кажу!..

Мамин тон не спонукав до подальшої дискусії. Робертові довелося наздоганяти їх бігцем.

- Мамо...
- Цить!
- Ну мамо...
- Не заважай Умберто!

Умберто співучим голосом вів оповідь про катакомби.

– Ніхто не знає, яка довжина чи глибина саме цього лабіринту. Лише одне це робить його неймовірно цікавим для нас. Ми зовсім не відаємо, скільки мертвих тут упокоїлося, але мова, без сумніву, йде про тисячі...

Тисячі мертвих.

«Неймовірно», – подумав Роберт.

IV

Тунель перегороджувала дощана стіна.

– Далі ані руш! – застеріг Умберто. – Перш ніж просуватися далі вглиб, мусимо укріпити лази. Ґрунтові маси за тією дощаною стіною дуже нестабільні. Насамперед треба встановити підпірки й балки. Наскільки нам відомо, у тому напрямку немає виходу на поверхню.

Назад вони повернулися іншим, коротшим, шляхом. Катакомби виявилися справжнім лабіринтом. Добре, що Умберто знав їх, як свої п'ять пальців.

Після прогулянки підземеллям вони видряпалися хиткими дерев'яними східцями нагору. До надвечірнього сонця, світла, майже свіжого, сповненого відпрацьованими автомобільними газами повітря. Роберт вдихнув на повні груди, намагаючись притлумити в собі якесь моторошне відчуття.

– Спасибі за екскурсію! – подякувала мама.

– Я бачив один знак... – втрутився Роберт.

– О, так! – урвав його Умберто. – Цікаво, правда ж? Стіни катакомб усіяні написами й давніми символами. Їх викарбували в камені християни й, мабуть, інші люди, які мали свої причини перебувати в підземеллі.

– Я вже десь бачив той символ раніше, – сказав Роберт.

– Таке часто трапляється з символами.

– Але саме цей символ...

– Роберт стане археологом, – урвала його на півслові мама й жартома сколошкала чуприну.

– Як мило! – похвалив Умберто.

– А знаєш, Умберто, йому дозволили працювати моїм асистентом.

– Твоїм асистентом? – перепитав Умберто, недовіжливо всміхаючись кутиком вуст.

– Сподіваюся, ти не проти... щоб Роберт мені допомагав?

– У чому?

– У розкопках, звісно. Унизу... у катакомбах.

Умберто насупився. Перевів погляд з Роберта на маму, а тоді знову з мами на Роберта.

– Чудова ідея! Безумовно! – сказав він і на мить замовк.

Роберт і його мама запитально глянули на Умберто. Роберт підозрював, що той зараз скаже.

– Але, – Умберто розвів руками, – з цього, на жаль, нічого не вийде. Правила дуже суворі. Роберт усього лиш дитина. Підземні археологічні розкопки – занадто